

УДК 355.48:323.1.019.5](477)“1939/1945”

DOI: 10.33099/2707-1383-2025-56-2-5-20

Олександр ЛИСЕНКО

член-кореспондент НАН України,
доктор історичних наук, професор
Інститут історії України НАН України
(Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4003-6433>
Електронна пошта: ukr2ww@ukr.net

Валерій ГРИЦЮК

доктор історичних наук, професор
Національний університет оборони України
(Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9877-1900>
Електронна пошта: skifwo@email.ua

Сергій СЕГЕДА

доктор історичних наук, професор
Національний університет оборони України
(Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7763-1324>
Електронна пошта: voyen_ist@ukr.net

УКРАЇНА Й ОБ'ЄДНАНІ НАЦІЇ У БОРОТБІ ПРОТИ НАЦИЗМУ І ФАШИЗМУ

При підготовці матеріалів автори прагнули привернути увагу не лише вітчизняного читача, а й донести до міжнародної аудиторії достовірну наукову інформацію про долю України у Другій світовій війні. Автори поставили за мету з'ясувати місце українського чинника у глобальному протистоянні середини ХХ ст. та внесок українського народу у перемогу Об'єднаних Націй над блоком Осі, у результаті чого Україна поряд із іншими націями (незалежними державами) стала співзасновником ООН.

Методологічне підґрунтя дослідження спирається на теоретичні напрацювання визнаних представників сучасної соціогуманітаристики та воєнної науки, усталений у науковому дискурсі термінологічний апарат і міждисциплінарні прийоми наукового пізнання. Наукову новизну матеріалу визначають авторські підходи до оцінювання внеску України у боротьбу проти нацизму і фашизму, об'єктивним визнанням якого стало надання їй статусу члена-засновника Організації Об'єднаних Націй.

У період Другої світової війни територія України стала епіцентром протистояння між нацистською Німеччиною і Радянським Союзом. Силою обставин українці опинилися у різних воюючих таборах, хоча більшість комбатантів служила у Червоній армії. Через бойові дії, окупаційний режим, депортації та геноцид Україна зазнала значних людських і матеріальних втрат, наслідки яких відчувалися в усі повоєнні десятиліття. Конструюванню обрисів майбутнього повоєнного устрою лідерами «великої трійки» сприяло визнання ними значного внеску народу України у переможне завершення війни. Незважаючи на те, що в основі геополітичних стратегій переможців, особливо Й. Сталіна, лежало прагнення зміцнити свої позиції у світі, представлення України як повноправного члена міжнародного співтовариства (хай почасти і формально) варто трактувати як акт історичної справедливості. Вказаний факт дезавує псевдоісторичні путінські ремінісценції про ексклюзивну роль росії у завершенні війни та сприяє деконструкції радянсько-російського міфу про «велику вітчизняну війну» і пов'язаних із ним мнемонічних практик «победобесія».

Ключові слова: Друга світова війна, держави Осі, Союзники, Об'єднані Нації, антигітлерівська коаліція, Україна, завершальний період війни, перемога над нацизмом і фашизмом, науковий дискурс.

Постановка проблеми. Чергова ювілейна дата – 80-та річниця завершення Другої світової війни у Європі – позначена насиченням інформаційного простору матеріалами, автори яких намагаються порушити широку номенклатуру проблем воєнного, політичного, соціогуманітарного порядку. Частина дослідників і публіцистів розглядають їх в історіософській площині, а також у теоретико-концептуальному дискурсі. Інші науковці продовжують пошук глибинних сенсів війни та її пролонгованих у часі наслідків, приєднуючи їх до сучасного російсько-українського протистояння. Кожна така спроба збагачує наше знання про події 80-літньої давнини, дає підстави для перегляду застарілих схем та формування нових смислових побудов, уможливорює глибше пояснення феноменології війни загалом та вітчизняної історії зокрема. Ще однією спонукальною мотивацією до дискусій є педальований російською пропагандою міф «победобесія», що став одним із важливих інструментів гібридної війни російської федерації проти України.

Аналіз досліджень і публікацій. Українські сюжети, пов'язані з Другою світовою війною, у радянський період традиційно розглядалися крізь призму участі України у «великій вітчизняній війні» СРСР. Тема «Перемоги» стала однією з центральних, стрижневих конструктів радянської ідеології і пропаганди. Напрацювання радянських істориків у цій тематичній ніші акумулювали підсумкові багатотомні видання, виконані саме у такому концептуальному руслі: «История Великой Отечественной войны Советского Союза 1941–1945» у 6 томах (1960–1965), «История второй мировой войны 1939–1945» у 12 томах (1973–1982), «Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941–1945 гг.» у 3 томах (1975).

Після краху Радянського Союзу та здобуття Україною незалежності розгорнулися пошуки україноцентричної версії Другої світової війни, що апоріє мала деконструювати радянський міф «великої вітчизняної». Однак до певного часу частина вітчизняних істориків спрямовувала свої зусилля на те, аби показати місце України у радянській версії війни (Герасимов, І.О. (ред.). 2000; Панченко, П. П. (ред.). 2005). Водночас нові підходи позначили основні маркери подолання радянської версії (Муковський, І. Т. & Лисенко, О. Є. 1996; Коваль, М. В. 1999). Вони непросто пробивали собі дорогу і визнання через протидію підконтрольних проросійським лівим політичним силам ветеранських та інших громадських

організацій. І лише після подій 2014 р. україноцентричний концепт здобув беззаперечно домінуючі позиції. З того часу переосмислення історії Другої світової війни на ділянці українського історичного та політичного наративу реалізується на тлі протистояння російській імперській ідеології (Лисенко, О. Є. & Пастушенко, Т. В. 2017; Лисенко, О.Є. 2005; 2006; 2012; Лисенко, О.Є. & Грицюк, В.М. 2013а; 2013b; Лисенко, О.Є. & Грицюк, В.М. 2014а; Лисенко, О. & Пилявець, Р. 2019).

Європейські та американські дослідження, пов'язані з Україною, присвячені окремим бойовим діям вермахту та РСЧА, окупаційному режиму, проблемам примусової праці, Голокосту, військовому полону, колабораціонізму, руху Опору (Косик, В. 1992; 1993; Снайдер, Т. 2015; 2017; Фуллер, Дж. Ф. С. 2006; Murray, W. & Millett, A. 2001).

Виклад основного матеріалу. Друга світова війна стала наймасштабнішим збройним зіткненням в історії людства. У вир глобального воєнного конфлікту середини ХХ ст. втягнулася 61 держава із 67 (за іншими підходами – до 74). Воєнні дії охопили територію 40 країн Європи, Азії, Африки і простори морів та океанів.

До збройних сил воюючих сторін за різними оцінками було мобілізовано від 110 до 128 млн осіб. Загальні людські втрати оцінюються у 60–85 млн військових та цивільного населення (Платонов, С. П. (ред.). 1958, с. 150–151; World War II casualties). За підрахунками учених, до 62 % втрат складало цивільне населення, 25 % – військових з боку антигітлерівської коаліції (Об'єднаних Націй, «союзників» – у англо-американській термінології), 13 % – держав Осі.

Через низку причин суб'єктивного та об'єктивного характеру визначити точно загальні людські втрати у Другій світовій війні неможливо. Це питання скоріше перебуває у політичній, аніж науковій площині. З часом сформувалася тенденція до заявлення про більшу кількість втрат учасників глобального воєнного конфлікту. Так, Б. Урланіс вважав цифру у 50 млн загальних людських втрат сильно завищеною і орієнтувався на 30 млн (Урланіс, Б. 1998, с. 402–403). Сучасні дослідники визначаються у межах 60–85 млн загальних втрат. Керівництво російської федерації визначає втрати СРСР у 27 млн. Оцінка втрат Китаю зросла від 5 млн до 20 млн, Японії – від 2,5 до 3,1 млн осіб. Поряд із цим існувала практика завищувати втрати противника. Наприклад, радянські історики та демографи оцінювали втрати Німеччини у 13 млн осіб (Гречко, А.А. (ред.).

(1982), с. 151), тоді як їх німецькі колеги із ФРН на початку 50-х років схилилися до цифри у понад 6,5 млн (Арнтц, Г. 1957, с. 592–604). Сучасні оцінки варіюються у межах 7–8 млн (World War II casualties).

За останніми заявленими керівництвом держав та науковцями показниками, найбільших людських жертв зазнали: СРСР (до 26,6 млн), Китай (близько 20 млн), Німеччина (близько 7,4 млн), Польща (до 5,8 млн), Японія (3,1 млн), Югославія (1,7 млн), Румунія (1,2 млн). Втрати союзників Радянського Союзу по антигітлерівській коаліції – Великої Британії (450,9 тис.) та США (419,4 тис.) – були помітно меншими, але також болісними й відчутними. Франція зазнала загальних втрат у людях у 600 тис. осіб. Союзниця Третього Рейху Італія втратила близько 500 тис. осіб.

Перебіг та результати Другої світової війни напряму залежали від економічного потенціалу воюючих держав. Один із основних його показників – валовий внутрішній продукт країн. Професор Кембриджського університету Марк Гаррісон підсумував його рівні за роки війни і порівнював їх відносно Союзників та країн Осі (див. табл. 1) (Harrison, M. 2000, р. 10). Упродовж усієї війни економічний потенціал Союзників вдвічі і більше переважав потенціал країни Осі.

Найвищих показників досягла мілітаризація економіки провідних держав світу. Військові витрати сягнули 1 трильйона 117 млн доларів США в еквіваленті цін періоду Другої світової війни (на воєнні зусилля було спрямовано від 50 до 70 % національного доходу учасників війни) (Гречко, А.А. (ред.). (1982), с. 147–148). СРСР спромігся від 1943 р. забезпечити виробництво літаків до 40 тис. на рік, танків і САУ – до 30 тис., гармат – до 120 тис., мінометів – до 100 тис., кулеметів – до 450 тис., гвинтівок та автоматів – до 5 млн (Платонов, С. П. (ред.). 1958, с. 827). За підрахунками американських воєнних істориків В. Мюррея та А. Міллетта, пік виробництва основних зразків озброєння і військової техніки у США припав на 1943 р. (літаків – 85,9 тис., танків та самохідних гармат – 29,5 тис., артилерійських систем – 67,5 тис.), у Великій Британії – на 1944 р. (літаків – 26,5 тис., танків та самохідних гармат – 4,6 тис., артилерійських систем – 12,4 тис.), у Німеччині – на 1944 р. (літаків – 39,8 тис., танків та самохідних гармат – 22,1 тис., артилерійських систем – 41 тис.) (Murray, W. & Millett, A. 2001).

Загальна кількість вироблених воюючими країнами озброєння і військової техніки, за підрахунками М. Гаррісона, подана у таблиці 2 (Harrison, M. 2000).

Таблиця 1

Валовий внутрішній продукт окремих країн у роки Другої світової війни (у млрд доларів США)

	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945
Союзні країни								
США	800	869	943	1.094	1.235	1.399	1.499	1.474
Велика Британія	284	287	316	344	353	361	346	331
Франція	186	199	82	–	–	–	–	101
Італія	–	–	–	–	–	–	117	92
СРСР	359	366	417	359	318	464	495	396
Усього	1.629	1.721	1.757	1.798	1.906	2.223	2.458	2.394
Країни Осі								
Німеччина	351	384	387	412	417	426	437	310
Франція	–	–	82	130	116	110	93	–
Австрія	24	27	27	29	27	28	29	12
Італія	141	151	147	144	145	137	–	–
Японія	169	184	192	196	197	194	189	144
Усього	686	747	835	911	903	895	748	466
Союзники/країни Осі	2,4	2,3	2,1	2,0	2,1	2,5	3,3	5,1
СРСР/Німеччина	1,0	1,0	1,1	0,9	0,8	1,1	1,1	1,3

Виробництво основних зразків озброєння та військової техніки

Озброєння та військова техніка	Союзні країни	Країни Осі
Танки і САУ	227,235	52,345
Артилерія	914,682	180,141
Міномети	657,318	100,000
Кулемети	4,744,484	1,058,863
Вантажівки	3,060,354	594,859
Літаки	633,072	208,908
Кораблі	2588	1461

Оцінюючи роль та місце України у Другій світовій війні, як правило, історики починають із нагадування про те, що від вересня 1939 р. частина території України перебувала в епіцентрі бойових дій. Таким чином практично усе населення певний час перебувало або у зоні ТВД або окупації, а ресурси України експлуатували або знищували сторони протистояння. Значна кількість мешканців України перебувала у лавах воюючих сторін і не брала участі у продуктивному житті соціуму. Людські і матеріальні втрати українського народу трактуються науковцями як критичні, а подолання наслідків потребувало десятиліть, причому деякі з них відчутні і донині.

Війна пройшла через життя кожної української родини і є вагомим складовим історичної пам'яті українського суспільства. Звитяжним та жертвним був шлях до перемоги Об'єднаних Націй над країнами Осі воїнів-українців, яким довелося взятися за зброю. У листі В. Черчилля до віце-прем'єр-міністра Клементя Еттли йдеться про те, що саме українці найбільше постраждали у війні й «добре боролися» (Плохій, С. 2019, с. 206).

Від самого початку війни близько 120 тис. українців воювали проти нацистів у складі польської армії, у наступні роки – в арміях Союзників: Великої Британії та Канади (близько 45 тис. осіб), США (до 80 тис.), Франції (близько 6 тис.).

Українці взяли активну участь у Русі Опору на окупованих ворогом територіях. На теренах України спротив окупантам чинило понад 200 тис. осіб, об'єднаних у радянські підпільні групи й організації, партизанські загони і з'єднання (Кентій, А. & Лозицький, В. 2005, с. 13). Значна частина українського населення також брала участь у бойових діях на боці УПА (від 200 до 400 тис. упродовж 1939–1950-х років), що долучалася до ведення бойових дій проти вермахту. Та найбільше українців воювало проти гітлерівців у складі Червоної армії (Артемьев, А.П.

1975, с. 58). Згідно з твердженням Г. Кривошеєва, військові комісаріати призвали з території УРСР 12,5 % громадян республіки (близько 5,2 млн), тоді як у РСФСР – 22,7 % (Кривошеєв, Г.Ф., Андроников, В.М., Буриков, П.Д. & Гуркин, В.В. 2009; Рыбаковский, Л.Л. 2010, с. 107).

Однак варто враховувати ще і тих вихідців з України, які перебували на дійсній військовій службі до початку німецько-радянської війни. Унаслідок прихованої мобілізації у травні–червні 1941 р. було призвано 802 тис. осіб приписного складу під виглядом військово-навчальних зборів та інших заходів. Серед них понад 271 тис. осіб (33 %) була мобілізована військкоматами Київського особливого, Одеського та Харківського військових округів (Захаров, М. В. 1968, с. 252–253). Перед мобілізаційними заходами спискова чисельність Червоної армії становила 4 275 713 військовослужбовців, флоту – 390 142 (Захаров, М.В. 1968, с. 254). Отже і частка військовослужбовців родом з України мала би бути близькою до 1 540 тис. осіб. Таким чином у лавах радянських збройних сил на початок війни з Німеччиною мало би налічуватися близько 1,8 млн вихідців із УРСР.

Із початком німецько-радянської війни у 1941 р. на території УРСР було призвано 3 184 700 осіб, а під час вигнання нацистських окупантів у 1943–1944 рр. – іще 3 692 500 осіб, причому 600–900 тис. осіб призвали повторно (із числа колишніх «оточених», полонених, дезертирів) (Кучер, В.І., Гриневич, В.А. & Коваль, В.С. 2003, с. 67). Отже, у складі радянських збройних сил у роки Другої світової війни перебувало до 8 млн уродженців України.

Українцям довелося воювати на різних театрах воєнних дій. Однак найбільше – на своїй землі. Саме на південній ділянці Східного фронту зосереджувалися головні сили вермахту (від 57,1 до 76,7 % загальної кількості дивізій). Міль-

йони солдатів та офіцерів билися за Україну в 30 загальновійськових, 6 танкових, 7 повітряних арміях, 8 кавалерійських корпусах РСЧА (Коваль, М. В. 1999, с. 113–115). Україна від початку війни опинилася у самому центрі кровопролитних боїв. Із 51 стратегічної операції радянських збройних сил 15 були проведені на території України. Стратегічні операції, у свою чергу, склалися із фронтових і армійських. На території України війська провели 68 фронтових операцій, 52 із яких у рамках стратегічних, і 16 самостійних фронтових операцій (Сидоров, С.В. 2010; Грицюк, В.М. & Сидоров, С.В. 2019).

Ще до початку нацистського нападу радянське керівництво вважало південно-західний напрямок головним і зосереджувало тут основні ударні угруповання. Станом на 21 червня 1941 р. співвідношення сил та засобів протилежних сторін, визначених для ведення збройної боротьби на теренах України, було таким: 70 стрілецьким, танковим, механізованим та кавалерійським дивізіям, 19 прикордонним загонам та 4 полкам НКВС, 14 укріпрайонам, двом повітрянодесантним корпусам, 24 окремим з'єднанням та частинам артилерії резерву Головного командування з радянського боку протистояло ворожих 57 дивізій та 13 бригад (1,7:1); у другому стратегічному ешелоні з радянської сторони розгорталася 21 дивізія з кінцевим терміном зосередження до 10 липня; до 4 липня було заплановано виділення чотирьох дивізій вермахту для підсилення групи армій «Південь» (5,2:1); у бойових з'єднаннях і частинах Червоної армії першого стратегічного ешелону на території України нараховувалося 1 094 500 осіб особового складу, їм протистояло 992 тис. військовослужбовців гітлерівської коаліції (1,1:1); радянські війська мали 19 188 гармат та мінометів проти 15 940 у німців і їх союзників (1,2 : 1), 5 528 танків проти 725 (7,6:1), 3 472 справних літаки у з'єднаннях радянських ВПС та 801 літак ВМС проти 800 літаків люфтваффе та 500 із румунських ВПС (3,3:1), бойових кораблів – 232 Чорноморського флоту та річкових флотилій в Україні проти 29 з румунських ВМС (8:1) (Зінченко, О., В'ятрович, В. & Майоров, М. (за заг. ред). 2016; Голубко, В., Грицюк, В., Кривизюк, Л. & Лисенко О. 2019). Розрахунки співвідношення сил і засобів сторін на теренах України, зроблені вперше одним із авторів цієї статті (Грицюк, В.М. 2010), використані у напрацюваннях науковців Українського інституту національної пам'яті (Зінченко, О., В'ятрович, В. & Майоров, М. (за заг. ред). 2016).

Початок німецько-радянської війни на території України позначений великою інтенсивністю, кількістю залучених сил та наслідками. В Україні після трагедії «уманського котла» (понад 100 тис. «оточенців») у вересні 1941 р. відбулася найбільша у світовій мілітарній історії катастрофа – київське оточення, у якому було знищено війська п'яти радянських армій Південно-Західного фронту, а кількість полонених сягнула 665 тис. осіб. До кінця 1941 р. у німецькому полоні опинилося понад 1 млн 300 тис. українців. У травні наступного року німецькі операції у районі Харкова та «Половання на дрохв» на Керченському півострові поповнили трагічний список «котлів» та концтаборів із полоненими. Дещо пізніше, у липні, «приєдналися» до своїх товаришів за колючим дротом кинуті радянським командуванням напризволяще оборонці Севастополя.

У 1943–1944 рр. на теренах України відбувалася кульмінація воєнного протистояння між вермахтом і Червоною армією. Таким чином український театр воєнних дій став одним із вирішальних для долі Європи. Битва за Дніпро, а потім за Правобережну Україну стали одними із наймасштабніших за розмахом і результатами стратегічних операцій у Другій світовій війні. Так, Дніпровсько-Карпатська стратегічна наступальна операція виокремлюється серед стратегічних операцій найвищими показниками за кількістю залучених сил і засобів, просторовим розмахом, втратами (Лисенко, О.Є. & Грицюк, В.М. 2014а). Для реалізації воєнно-політичних планів наприкінці 1943 р. на території України зосереджувалися найпотужніші угруповання військ: понад 4 млн військовослужбовців з обох сторін, 45 тис. гармат та мінометів, 4 000 танків та майже 4 000 літаків (Лисенко, О.Є. & Грицюк, В.М. 2014а; 2014б).

До початку наступу на Правобережній Україні на 1400-кілометровому фронті радянське командування розгорнуло 167 стрілецьких і 9 кавалерійських дивізій, 11 танкових і 8 механізованих корпусів. У середньому на одну стрілецьку дивізію припадало 8 км фронту. На початок операції 1, 2, 3 і 4-й Українські фронти нараховували 2 406 тис. солдатів та офіцерів, 28 654 гармат та мінометів, 2 037 танків та САУ, 2 600 літаків. Під час операції війська постійно підсилювали: із територій, які залишив противник, було мобілізовано 766 334 особи, крім того, направлено у частини 60 401 особу маршового поповнення (63 % від усього призову до радянських збройних сил за I квартал 1944 р.). Водночас із підприємств на-

дійшло 4 655 танків та САУ (74,4 % від усіх отриманих за цей час Червоною армією), 4 803 гармат та мінометів (49,2 %) (Платонов, С.П. (за заг. ред.). 1961, с. 623). Перерозподіл сил та засобів здійснювали також за рахунок стратегічних резервів та перегруповань військ із інших стратегічних напрямків і театрів воєнних дій. З радянського боку додатково до операції були залучені: 2-й Білоруський фронт, 47, 61, 70-а армії, 2, 4 і 6-а танкові армії (останню сформували під час операції), 6-а повітряна армія (Лисенко, О.Є. & Грицюк, В.М. 2014b).

Червоній армії тут протистояли група армій «Південь» (командувач – генерал-фельдмаршал Манштейн) і група армій «А» (командувач – генерал-фельдмаршал Клейст) – загалом 93 дивізії, зокрема 18 танкових і 4 моторизованих, а також дві моторизованих бригади. Вони налічували 1 760 тис. солдатів та офіцерів, 16 800 гармат та мінометів, 2 200 танків та штурмових гармат, 1 460 літаків. Для поповнення втрат гітлерівське командування у січні – першій половині квітня перекинуло на південну ділянку фронту 40 дивізій і 4 бригади із резерву Головного командування й інших країн, не враховуючи поточного поповнення діючих тут військ людьми, бойовою технікою й озброєнням (Смолій, В.А. (ред.). 2011, с. 276).

Бойові дії розгорнулися на фронті 1400 км. Глибина просування радянських військ сягала 250–450 км. Операція тривала 116 діб. За всю війну це був єдиний стратегічний наступ, у якому одночасно взяли участь усі шість радянських танкових армій. Ці та інші грандіозні події найважчої й найжорстокішої із усіх воєн, що будь-коли розгорталися на теренах України, досліджували автори цієї статті (Смолій, В.А. (ред.). 2011, с. 208–302).

Загальні втрати радянських військ у Дніпровсько-Карпатській операції становили 1 109 528 осіб (Кривошеев, Г.Ф., Андроников, В.М., Буриков, П.Д. & Гуркин, В.В. 2009, с. 139) – найвищий показник серед усіх операцій Другої світової війни. Величезними виявилися втрати бойової техніки та озброєння – 7 270 гармат і мінометів, 5 700 танків і САУ. Високий рівень втрат не завжди був виправданий і фактично компенсував прорахунки вищого військового командування. Зокрема, із більш ніж 1,1 млн осіб безповоротні втрати становили 270 198 осіб, тоді як втрати противника були у 3,5 рази меншими: загалом 350 тис., зокрема 150 тис. безповоротних (Михалев, С. Н. 2003, с. 397).

Найвищі показники середньодобових втрат у Другій світовій війні були у битві за Дніпро – 27 300 осіб (Гареев, М.А. (ред.). 1995, с. 99). Автор праці «Криваві землі» Тімоті Снайдер на презентації україномовної версії книги у Києві у червні 2015 р. у дискусії із авторами цієї статті погодився з результатами досліджень і визнав, що подібних втрат не зазнала жодна армія світу на усіх ТВД Другої світової.

Одночасно із трагічними сторінками війна позначена високими злетами людського духу, самовідданістю і самопожертвою багатьох українців. Персоналістський підхід дає змогу відтворити цілу галерею представників української нації, які усталилися мужністю та військовою звитягою на ратній ниві. Про них пам'ятає і сучасний світ: прапор перемоги над рейхстагом серед інших героїв підняв і українець Олександр Берест. Майкл Стренк – американець українського походження – став одним із шести сміливців, які закріпили американський прапор на горі Іводзіма (Японія). Кузьма Дерев'янка підписав акт капітуляції Японії 2 вересня 1945 року. Іван Кожедуб став тричі Героєм Радянського Союзу, здобув 64 повітряних перемоги. За підрахунками О. Филя, поряд із ним ще четверо українців увійшли до списку тридцяти кращих повітряних асів антигітлерівської коаліції. 2 072 українці удостоєні звання Героїв Радянського Союзу, 32 – двічі.

На фронтах Другої світової війни загинули мільйони громадян УРСР та українців – громадян інших держав-союзників. Усвідомлюючи всю складність цього питання, спробуємо окреслити військові втрати України та їхню частку у загальних втратах Об'єднаних Націй у боротьбі проти держав Осі.

Найменшу загальну кількість безповоротних втрат солдатів та офіцерів, призваних (мобілізованих) із території УРСР, подають сучасні російські історики, зокрема 1 650 тис. (Эрлихман, В.В. 2004, с. 21–35).

У праці «Памяти павших» у загальних втратах подається частка «червоноармійців української національності», що становила 1 376 000 осіб (15,9 % від загальної кількості військових втрат СРСР) (Гареев, М.А. (ред.). 1995, с. 86). Оскільки під час підрахунків автори видання брали за основу графу «національність», а не місце проживання, з якого військовозобов'язаних призивали до лав збройних сил СРСР, справжня кількість мобілізованих мешканців республіки, а також тих, які загинули на фронтах і у полоні, виявилася значно більшою, ніж та, що вказували у цій та

інших книгах. Крім того, згідно з дослідженнями науковців Національного музею історії України у Другій світовій війні. Меморіального комплексу, до завершення німецько-радянської війни зараховані були тільки близько 55 % загиблих, решту брали на облік у повоєнний час.

Л. Рибаківський запропонував застосувати етнодемографічний метод при перерахунку втрат у війні. За його підрахунками, серед безповоротних втрат радянських військових 1 376,4 тис. склали українці, причому вказана цифра охоплює також 130,8 тис. українців, які проживали на території РРФСР. Водночас втрати росіян автор оцінює у межах 77 % від загальносоюзних (Рыбаковский, Л.Л. 2001, с. 85–95).

Українські історики піддають сумніву наведені у російських виданнях статистичні виклади. За новітніми дослідженнями, на підставі сповіщень про загибель, найбільш реальна чисельність безповоротних втрат військовослужбовців радянської армії, призваних із території України (вбитих, загиблих у полоні, від хвороб, самогубств, виконання вироків військових трибуналів, під час бойових дій на боці ворога, зниклих безвісти), оцінюється у 3,3 млн. Ще 1,7 млн мешканців України повернулися інвалідами (Рибченко, Л.В. 2020).

У 1941 р. на схід евакуювали понад 3,5 млн мешканців України – колгоспників, кваліфікованих робітників і спеціалістів, науковців, митців. Упродовж 1942–1944 рр. гітлерівці вивезли на роботу до Німеччини (здебільшого примусово) майже 2,4 млн осіб (Третьяков, П.Т. 2005). Багато з них вже ніколи не повернулися на батьківщину.

Загалом у Другій світовій війні Україна втратила від 8 до 10 млн осіб. Війна не лише призвела до величезних матеріальних та людських втрат, вона вплинула на свідомість, моральний стан мільйонів людей, залишила глибокий слід у пам'яті. Друга світова війна спричинила значні демографічні втрати України. З 1 січня 1941 р. до 1 січня 1945 р. населення республіки зменшилося з 41 млн до 27,4 млн осіб (враховуючи, що частина людей уже повернулася з евакуації та діючої армії). Загальні демографічні втрати України від війни, включно із убитими, померлими, жертвами концтаборів, депортованими, евакуйованими, тими, хто добровільно пішов із німцями, становлять до 14 млн осіб (Лисенко, О.Є. & Перехрест, О. Г. 2015).

Прямі економічні збитки УРСР становили 450 млрд руб. у довоєнних цінах (загальні прямі матеріальні втрати СРСР оцінювалися у 679 млрд

руб.) (Дубик, М. 2011, с. 788). Якщо ж додати до цього вартість майна, реквізованого німцями, та витрати, пов'язані з бойовими діями, а також інші матеріальні втрати, то цифра загальних економічних збитків республіки зростає до 1 трильйона 200 млрд крб у цінах 1940 року.

В. Путін заявив, що перемога у війні була б можливою і без українців. За словами російського президента, статистика часів Другої світової війни свідчить, що найбільших втрат зазнала саме РРФСР – більше 70 %. У сучасних умовах російська федерація активно використовує історичну політику та пам'ять про Другу світову війну для подальшої мілітаризації, мобілізації суспільства, для обґрунтування злочинної ідеології рашизму, а також легалізації і легітимації свого експансіоністського, антиукраїнського курсу.

Водночас внесок українців у перемогу антигітлерівської коаліції над блоком країн Осі був визнаний ще під час та одразу по завершенню Другої світової війни лідерами провідних держав. Незважаючи на відомі спекуляції радянського вождя, показником ролі і місця України у Другій світовій війні стало включення УРСР до складу держав – засновниць ООН у статусі повноправного члена Об'єднаних Націй. Перед цим значний внесок України у боротьбу з гітлерівською Німеччиною та її союзниками публічно визнали лідери «великої трійки» Ф. Рузвельт, Й. Сталін, В. Черчилль.

Пропозиції щодо створення міжнародної організації, що у повоєнному світі ефективно запобігала б утворенню міждержавних конфліктів, уряд США сформував ще у грудні 1939 року. Тоді ж у Державному департаменті було створено комітет для розроблення концептуальних положень цієї організації. Напрацювання комітету лягли в основу Атлантичної хартії та декларації Об'єднаних Націй, котра була підписана у Вашингтоні 1 січня 1942 р. представниками США, Великої Британії, Радянського Союзу та Китайської Республіки. 2 січня до декларації Союзників приєдналися ще 22 держави. Тоді вперше з'явився термін «Об'єднані Нації» як протипага альянсу «Рим – Берлін – Токіо».

Практично всі дослідники погоджуються з тим, що у 1943 р. відбувся злам у перебігу Другої світової війни. У радянській історіографії ключовими подіями вважаються Сталінградська й Курська битви та оволодіння Дніпровським рубежем. Американські й британські дослідники надають пріоритетного значення розгрому німецько-італійських військ в Африці, перемозі Союзників

на середземноморському ТВД, вторгненню в Італію (Гарт, Л. 1976, с. 378–493; Фуллер, Дж. Ф. С. 2006, с. 285–340).

Втрата стратегічної ініціативи призвела до послаблення блоку країн Осі. У самій Німеччині зростала зневіра у позитивне завершення війни. Генерал А. Йодль занотував у щоденнику: «З одного кінця в інший країною блукає привид зневіри у майбутнє. Всі малодушні шукають вихід...» (Дашичев, В. И. (сост.). 1967, с. 530).

Водночас зміцнювалися позиції антигітлерівської коаліції. Для узгодження наступних дій провідних держав назріла потреба у зустрічі їх керівників: Сталіна, Рузвельта та Черчилля. Так з'явилася ідея проведення Тегеранської конференції (28.11–1.12.1943). Про це йдеться у листуванні керівників держав від початку серпня 1943 року (Громыко, А. 1958а, с. 170–171; Громыко, А. 1958b, с. 99–101). На конференції планувалося розглянути комплекс воєнних проблем, насамперед питання про відкриття другого фронту в Європі. Також передбачалося обговорити основи післявоєнного устрою світу, зокрема створення міжнародної організації забезпечення міжнародної безпеки і міцного миру.

Складні питання, що виносилися на зустрічі лідерів «великої трійки», потребували попередніх дипломатичних консультацій. Для цього 19–30 жовтня 1943 р. у Москві провели конференцію міністрів закордонних справ СРСР, США і Великої Британії. У спільній декларації по завершенню конференції, крім інших питань, також згадувалося про наміри тісної співпраці під час війни та після її закінчення, створення міжнародної безпекової організації, до складу якої на рівних правах мають увійти представники Об'єднаних Націй (*країни які оголосили війну державам Осі. – авт.*) (Гречко, А.А. (ред.). 1977, с. 13). Відповідні наміри були підтверджені на Тегеранській конференції.

Прагнучи впливати на ухвалення рішень у майбутній міжнародній організації, Й. Сталін вдався до низки заходів, що мали продемонструвати виразні ознаки «суверенітету» Української Радянської Соціалістичної Республіки, аби домогтися для себе додаткових місць у складі майбутньої ООН. Ці дії мали як зовнішньополітичний, так і внутрішньополітичний аспекти.

Український фактор завжди істотно впливав на сталінську політику і це дуже виразно проявилось у 1943 р., коли РСЧА взялася за відвоювання України. Готуючись до наступу в Україні, комуністичне керівництво як центральне, так і республіканське, розгорнуло ідеологічний наступ. Агітаційно-пропагандистська робота у цей період ґрунтувалася на ідеї «української радянської державності», що поєднувалася з постулатом «єдності радянських республік».

Відповідно до наказу Ставки ВГК, 20 жовтня 1943 р. чотири радянських фронти, залучені до битви за Дніпро, були перейменовані на Українські. На думку авторів, таке перейменування у другий день роботи Московської конференції зовсім не було випадковим. Вже тоді передбачалися колізії, пов'язані з прагненнями радянської сторони забезпечити участь окремих республік СРСР, зокрема України, у роботі ООН на правах повноправних членів світового співтовариства. Для цього потрібно було створити ілюзію наявності повносправних інститутів державності. Для здійснення цього наміру у лютому 1944 р. були внесені зміни до конституцій СРСР і УРСР, що надавали Україні формальне право мати власні збройні сили. У березні 1944 р. було ухвалено закон «Про утворення військових формувань союзних республік та перетворення Народного Комісаріату Оборони із загальносоюзного на союзно-республіканський Наркомат». Указом Президії Верховної Ради УРСР від 11 березня 1944 р. народним комісаром оборони УРСР був призначений генерал-лейтенант В. Герасименко, який одночасно залишався командувачем Київського військового округу. Нарком оборони України і сам М. Хрущов повірили у сталінську гру і взяли за військове будівництво. У березні 1944 р. були розроблені та направлені до Москви пропозиції щодо воєнно-адміністративної реформи в Україні¹. Передбачалося перенести штаб округу із Києва до Житомира та створити Житомирський і Львівський військові округи (відверто ігноруючи ту обставину, що союзники ще не дійшли згоди щодо повоєнних кордонів Польщі), й одночасно залишивши Харківський та Одеський. Ці військові округи мали підпорядковуватися республіканському Наркомату оборони. Опрацьовувався його штатний розпис. Пропонувалося побудувати нову споруду у Києві для його розміщення. На копії документа про військові округи, що зберігається у ЦДАГО України, накладена віза «Вопрос решен. 11.05.1944». Однак заходи по розгортанню республіканського наркомату та

¹ Центральний державний архів громадських об'єднань та українців (далі – ЦДАГО України). ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 939 (Проекты постановлений ГКО по военным округам на Украине). Арк. 10–13.

переміщення штабу округу в Житомир загальмувалися (Грицюк, В.М. & Пашинський, В.Й. 2010). Під контролем Москви залишалися і самі управління військових округів, про що свідчить і національний склад їх керівництва. Серед командувачів чотирьох округів, членів військових рад, начальників штабів, заступників українцем був тільки В. Герасименко, серед офіцерів штабу Львівського військового округу – лише три українці, Одеського – п'ять^{2,3}.

1 лютого 1944 р. Верховна Рада СРСР ухвалила закон «Про надання Союзним Республікам повноважень у галузі зовнішніх відносин та про перетворення у зв'язку з цим Народного Комісаріату Закордонних Справ із загальносоюзного на союзно-республіканський Народний Комісаріат». У лютому 1944 р. комісаром із закордонних справ був призначений О. Корнійчук. 19 лютого 1943 р. газета «Правда України» опублікувала статтю О. Корнійчука під назвою «Возз'єднання українського народу в межах своєї держави». Автор наголошував на політичному та етнічному підґрунті радянських претензій на Західну Україну, пригадавши антипольське повстання 1648 р., українське культурне відродження XIX сторіччя у Львові. Згодом ця стаття була перевидана у інших провідних радянських газетах, її поширило за кордоном ТАРС.

У доповіді на VI сесії Верховної Ради УРСР 1 березня 1944 р. М. Хрущов висунув претензії на Львів та інші області на схід від «лінії Керзона», а також на Холмський регіон та прилеглі до нього території: «Український народ домагатиметься включення до складу Української Радянської держави таких одвічних українських земель, як Холмщина, Грубешів, Замостя, Томашів, Ярослав»⁴. У липні 1944 р. М. Хрущов надіслав Й. Сталіну пропозицію про створення Холмської області в межах Української республіки, зазначивши, що історично ці землі примикали до України, а в минулому їхня частина входила до складу Російської держави.

² ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 986 (Список генералов и офицерского состава Киевского, Львовского и Харьковского военных округов). Арк. 1–16.

³ ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 987 (Список генеральского и офицерского состава Львовского, Одесского и Харьковского военных округов). Арк. 1–18.

⁴ Центральний державний архів громадських об'єднань та українців (далі – ЦДАГО України). ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 939 (Проекты постановлений ГКО по военным округам на Украине). Арк. 10–13.

Згодом, зауважує дослідник С. Плохій, так звану «незалежність України» Москва використала для зміцнення позиції СРСР у переговорах із польськими політичними фракціями щодо майбутнього радянсько-польського кордону. Не лише польські прокомуністичні кола вимушено відмовилися від зазіхань на Львів, коли зіштовхнулися з паралельними претензіями українського уряду на Холм, а й деякі західні політики повірили у відносну автономію радянського уряду в Києві. У день визнання Москвою польського уряду британський кореспондент Р. Паркер стурбовано запитав свого співрозмовника: «Чи визнають Україна та Хрущов Тимчасовий уряд Польщі?». Державний секретар США Е. Стеттініус зазначив у мемуарах: «Ніхто не міг визначити масштабу труднощів з Україною, ми у Вашингтоні, звичайно, чули розмови під час німецького наступу, що Україна може покинути Радянський Союз» (Плохій, С. 2019, с. 202–203).

Згодом зусилля, спрямовані на формування ілюзії уявної автономії, якщо не незалежності України, почали дратувати Й. Сталіна. Занадто активного генерал-лейтенанта В. Герасименка, який заходився розписувати штат наркомату оборони України на 1,5 тис. осіб та проєктувати будівництво грандіозної споруди під наркомат у Києві, усунули від посади. С. Плохій так пояснив персональні ротації у позбавлених реальної компетенції новостворених наркоматах УРСР: «Влітку 1944 р. змінено керівництво українського наркомату закордонних справ. Замість О. Корнійчука призначено досвідченого гравця у міжнародних справах, колишнього секретаря Комуністичного інтернаціоналу Д. Мануїльського. Акцент змістився від пропагандистських дій, де Корнійчук був майстром, до міжнародної політики, в якій Мануїльський мав більше досвіду, ніж навіть його керівник Молотов. Сталін був явно зацікавлений у тому, щоб Україна стала членом Організації Об'єднаних Націй, і для цього її Наркомат закордонних справ мав очолити професіонал, який міг би повністю використати нову позицію республіки на користь Москви» (Плохій, С. 2019, с. 203).

На конференції у Дамбартон-Оксі (21.09–7.10.1944 р.) делегації союзницької «великої четвірки» (США, Велика Британія, Радянський Союз та Китай) обговорили позиції сторін щодо створення майбутньої міжнародної безпекової організації та її ролі у повоєнному світі. Вимагаючи надання членства в ООН радянським республікам, Й. Сталін претендував на більший вплив під час вирішення глобальних політичних питань.

Представники інших країн чинили спротив такому підходу. Учасники конференції цю проблему не вирішили, тож відклали її до зустрічі лідерів «великої трійки».

Зустріч Ф. Рузвельта, Й. Сталіна та В. Черчилля відбулася під час Ялтинської конференції (4–11 лютого 1945 р.). Суперечки між політиками, військовими, науковцями довкола її наслідків точилися роками. Багато тонкощів переговорного процесу, механізмів ухвалення рішень, що окреслили картину світоустрою для майбутніх поколінь, залишалися невідомими. Спираючись на нові розсекречені документи, неопубліковані щоденники, листи й протоколи зустрічей, директор Українського наукового інституту Гарвардського університету професор С. Плохій у своїй монографії нещодавно виклав свою інтерпретацію проблемних питань Ялтинської конференції, зокрема й тих, що стосувалися України.

Під час обговорення питання підготовки до проведення установчої конференції зі створення ООН В. Молотов наголосив, що радянська сторона більше не наполягає на членстві усіх 16 республік і зауважив, що Британія мала в ООН кілька голосів завдяки своїм домініонам (Канаді, Австралії, Південній Африці, Новій Зеландії). Він запропонував надати членство в ООН республікам, що зазнали найбільших жертв у війні, – Литві, Білорусі, Україні. Після самої російської федерації Україна була насправді найвідомішою радянською республікою на Заході. Тому саме на прикладі України В. Молотов проілюстрував заходи радянського керівництва з надання республікам «автономності». Під час перерви Сталін повідомив президенту США про те, як він «відчував, що його позиція в Україні була складною та небезпечною. Голосування за Україну було дуже важливим... для радянської єдності» (Плохій, С. 2019, с. 202).

На підтримку радянської позиції став В. Черчилль. У своїй промові він апелював до внеску України у боротьбу з гітлерівським нашествям. У листі, який В. Черчилль надіслав із Ялти віце-прем'єр-міністру Великої Британії К. Еттли вранці 8 лютого, щоб попросити схвалення своєї позиції воєнним кабінетом, він пояснив своє бачення ситуації. Радянська сторона зменшила вимоги щодо членства в ООН до двох республік – України та Білорусі. Ці республіки першими зазнали вторгнення і найбільше постраждали у війні. Домініони Британської Співдружності націй наближалися до незалежності поступово і терпляче. Це стало прикладом для Радянсько-

го Союзу (Плохій, С. 2019, с. 206; Черчилль, У. 1998, с. 200–202).

Водночас представники США, які мали з питання членства радянських республік в ООН завчасно сформовану позицію, що відображала формула «одна держава – один голос», не поступалися своїм опонентам. Головуючий на той момент Ф. Рузвельт дипломатично запропонував міністрам закордонних справ обговорити проблемне питання окремо і сформулювати компромісне рішення.

Наступного дня (8 лютого) міністр закордонних справ Великої Британії Е. Іден доповів, що за результатами наради міністри закордонних справ підтримали пропозицію, згідно з якою серед первинних членів організації були дві радянських республіки. 26 червня 1945 р. делегати усіх держав-засновниць одностайно ухвалили Статут ООН. Президія Верховної Ради Української РСР ратифікувала вказаний документ 22 серпня 1945 року.

Уже після війни у мемуарах В. Черчилль засвідчить: «З-поміж усіх народів, які опинилися під владою Німеччини, чи не найбільше постраждав український. Але, разом з тим, ціною мільйонів своїх представників зробив величезний внесок у перемогу над нею» (Герасимов, І.О. (ред.). 2000, с. 863).

Висновки. Під час Другої світової війни Україна стала одним із епіцентрів воєнних дій. Це визначило масштаби залучення її людських, сировинних, промислових, енергетичних ресурсів усіма воюючими сторонами, гуманітарних і матеріальних втрат, збитків, заподіяних усім галузям економіки та соціальній сфері, характер окупаційних режимів на цій території. Події воєнної доби актуалізували різноманітні аспекти українського чинника в геополітиці. Перебіг бойових дій на території республіки, евакуаційні заходи радянської влади, грабіжницька політика німецьких і румунських окупантів спричинили суцільне спустошення республіки та її депопуляцію. Внесок народу України у перемогу над нацизмом, фашизмом та мілітаризмом, досягнуту у співдії із Об'єднаними Націями, був визнаний лідерами провідних держав світу. Незважаючи на дипломатичну гру з «завищеними ставками», яку вів Сталін у рамках контактів членів «великої трійки», участь України як суб'єкта міжнародного права у заснуванні Організації Об'єднаних Націй варто трактувати як легітимізаційний вимір визнання внеску нашого народу у перемогу над нацизмом у Другій світовій війні, а також акт історичної справедливості.

Те, що Україна вперше офіційно увійшла до світового співтовариства держав як рівноправний член, стало вагомим політичним наслідком Другої світової війни. Це визнано лідерами Об'єднаних Націй, засвідчено у рішеннях міжнародних конференцій Союзників у Ялті й Потсдамі, її участю у заснуванні ООН та іншими міжнародними акціями і стало реальним визнанням внеску українців у перемогу над нацизмом у Другій світовій війні. Втім, на нашу думку, цей внесок був

визнаний, однак, належним чином не визначений. Цей аспект потребує спеціального історичного екскурсу.

Та сам факт членства України в ООН ще у фазі її творення засвідчує вагомий внесок українців у розгром нацизму-фашизму, що спростовує спекулятивні, фальсифіковані твердження Путіна і сприяє деконструкції сучасних російських імперський міфів про Другу світову та сучасну російсько-українську війну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

- Harrison, M. (2000). *The Economics of World War II: Six Great Powers in International Comparison*. Cambridge University Press, 307 p.
- Murray, W. & Millett, A. (2001). *A War To Be Won: Fighting the Second World War*. Academic Trade, 736 p.
- World War II casualties. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/World_War_II_casualties [дата зверн.: 18.02.2025].
- Артц, Г. (1957). Людские потери во Второй мировой войне: перевод с немецкого Л. К. Комоловой. (Ред. И. Н. Соболев). *Итоги второй мировой войны*. М.: Изд-во иностранной литературы, с. 592–604.
- Артемов, А.П. (1975). *Братский боевой союз народов СССР в Великой Отечественной войне*. М.: Мысль, 199 с.
- Гареев, М.А. (ред.). (1995). *Памяти павших. Великая Отечественная война 1941–1945*. М.: Большая Российская энциклопедия, 336 с.
- Гарт, Л. (1976). *Вторая мировая война. Очерк*. М.: Воениздат, 680 с.
- Герасимов, І.О. (ред.). (2000). *Безсмертя. Книга Пам'яті України 1941–1945*. К.: Пошуково-видавниче агентство “Книга Пам'яті України”, 944 с.
- Голубко, В., Грицюк, В., Кривизюк, Л. & Лисенко, О. (2019). Від масових армій до відродження професійних армій (XX – початок XXI ст.). (Ред. Л. Войнович). *Історія війн і військового мистецтва* (в 3 т., Т. 3). Харків: Фоліо, 783 с.
- Гречко, А.А. (ред.). (1977). *История Второй мировой войны 1939–1945* (в 12 т., Т. 8). М.: Воениздат, 536 с.
- Гречко, А.А. (ред.). (1982). *История Второй мировой войны 1939–1945* (в 12 т., Т. 12). М.: Воениздат, 492 с.
- Гриневич, В. А. (1995). Українці у складі Червоної армії: кількісний аспект питання. *Україна у Другій світовій війні: уроки та сучасність: Матеріали Міжнародної наукової конференції*. Київ, Україна, 27–28 жовтня 1994 р. Київ: Інститут історії України НАН України, с. 50–62.
- Грицюк, В.М. & Пашинський, В.Й. (2010). Західна Україна у воєнно-адміністративних реформах періоду Другої світової війни. *Воєнна історія Галичини та Закарпаття: матеріали Всеукраїнської наукової військово-історичної конференції*. Львів, Україна, 15 квітня 2010 р. К.: НВІМУ, с. 373–376.
- Грицюк, В.М. & Сидоров, С.В. (2019). Стратегічні, фронтові, армійські операції (до питання військової термінології в історичних працях). *Сторінки воєнної історії України*. Вип. 21, с. 94–104.
- Грицюк, В.М. (2010). *Стратегічні та фронтові операції Великої Вітчизняної війни на території України*. К.: Поліграф. дільниця Ін-ту історії України НАН України, 150 с.
- Громыко, А. (1958а). *Переписка Председателя Совета Министров СССР с Президентом США и Премьер-министром Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.* (в 2 т., Т. 1). М.: Госполитиздат, 408 с.
- Громыко, А. (1958б). *Переписка Председателя Совета Министров СССР с Президентом США и Премьер-министром Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.* (в 2 т., Т. 2). М.: Госполитиздат, 296 с.
- Дашичев, В. И. (сост.). (1967). “Совершенно секретно! Только для командования!” *Стратегия фашистской Германии в войне против СССР. Документы и материалы*. М.: Воениздат, 752 с.
- Дубик, М. (2011). Матеріальні збитки України в Другій світовій війні. (Ред. В.А.Смолій). *Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI ст.: історичні нариси* (у 2 кн., Кн. 2). К.: Наукова думка, с. 788.
- Захаров, М. В. (1968). *Накануне великих испытаний*. М.: Воениздат, 256 с.

- Зінченко, О., В'ятрович, В. & Майоров, М. (за заг. ред.). (2016). *Війна і міф. Невідома Друга світова*. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 272 с.
- Кентій, А. & Лозицький, В. (2005). *Війна без пощади і милосердя: Партизанський рух у тилу вермахту в Україні (1941–1944)*. К.: Генеза, 408 с.
- Коваль, М.В. (1999). *Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945 рр.)*. К.: Альтернативи, 335 с.
- Косик, В. (1992). *Україна під час Другої світової війни 1938–1945*: переклад з французької Р. Осадчука. Київ; Париж; Нью Йорк: УККА, 729 с.
- Косик, В. (1993). *Україна і Німеччина у Другій світовій війні*. Львів, 659 с.
- Кривошеєв, Г.Ф., Андроников, В.М., Буриков, П.Д. & Гуркин, В.В. (2009). *Великая Отечественная война без грифа секретности. Книга потерь. Новейшее справочное издание*. М.: Вече, 384 с.
- Кучер, В.І., Гриневич, В.А. & Коваль, В.С. (2003). *Україна у Другій світовій війні (1939–1945)*. (Ред. І.Ф. Курас). *Політична історія України. 20 століття* (у 6 т., Т. 4). Київ: Генеза, 584 с.
- Лисенко, О. & Пилявець, Р. (2019). Битва за Дніпро у Другій світовій війні: спроба нової концептуальної візії. *Український історичний журнал*. № 4, с. 88–117.
- Лисенко, О. Є. & Пастушенко, Т. В. (2017). Сучасний дискурс Другої світової війни крізь призму публікацій «Українського історичного журналу» останнього десятиліття. *Український історичний журнал*. № 6, с. 140–162.
- Лисенко, О. Є. (2006). Підсумки Другої світової війни та Україна: методологічні завваги. *Сторінки воєнної історії України*. Вип. 10, Ч. 1, с. 7–13.
- Лисенко, О. Є. (2012). Україна в період Другої світової війни: україноцентрична версія та світовий контекст. *Вісник Черкаського університету*. № 35 (248), с. 5–15.
- Лисенко, О.Є. & Грицюк, В.М. (2013а). Битва за Дніпро. *Віче*. № 23, с. 59–61.
- Лисенко, О.Є. & Грицюк, В.М. (2013б). Битва за Дніпро (закінчення). *Віче*. № 24, с. 2–4.
- Лисенко, О.Є. & Грицюк, В.М. (2014а). Весняний наступ українських фронтів. *Віче*. № 5, с. 36–39.
- Лисенко, О.Є. & Грицюк, В.М. (2014б). Найбільша воєнна операція на українських теренах (до 70-річчя вигнання нацистських окупантів з України). *Український історичний журнал*. № 5 (518), с. 4–20.
- Лисенко, О.Є. & Перехрест, О. Г. (2015). Демографічні втрати України у роки Другої світової війни. *Архіви України*. № 3, с. 8–34.
- Лисенко, О.Є. (2005). Підсумки Другої світової війни та Україна. *Український історичний журнал*. № 6, с. 128–138.
- Михалев, С. Н. (2003). *Военная стратегия: Подготовка и ведение войн нового и новейшего времени*. М., Жуковский: Кучково поле, 952 с.
- Муковський, І.Т. & Лисенко, О.Є. (1996). *Звитяга і жертвність: Українці на фронтах Другої світової війни*. К.: Пошуково-видавниче агентство «Книга пам'яті України», 568 с.
- Панченко, П.П. (ред.). (2005). *Україна в полум'ї війни. 1941–1945*. К.: Видавництво «Україна», 560 с.
- Платонов, С. П. (ред.). (1958). *Вторая мировая война 1939–1945 гг. Военно-исторический очерк*. М.: Воениздат, 931 с.
- Платонов, С.П. (ред.). (1961). *Стратегический очерк Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.* М.: Воениздат, 984 с.
- Плохій, С. (2019). *Ялта. Ціна миру*. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 414 с.
- Реснт, О.П. & Лисенко, О.Є. (2004). Українське питання в період Першої і Другої світових воєн: спроба порівняльного аналізу. *Історія України. Маловідомі імена, події, факти (Збірник статей)*. Вип. 26, с. 21–37.
- Рибченко, Л.В. (2020). Людські втрати України у лавах РСЧА під час німецько-радянської війни. *Воєнно-історичний вісник*. № 2 (36), с. 219–235.
- Рыбаковский, Л.Л. (2001). Великая Отечественная: людские потери России. *Социологические исследования*. № 6, с. 85–95.
- Рыбаковский, Л.Л. (2010). *Людские потери СССР и России в Великой отечественной войне*. М.: Экон-Информ, 140 с.
- Сидоров, С.В. (2010). Оперативна спадщина Червоної армії в операціях на території України. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*. № 1 (3), с. 21–27.
- Смолій, В.А. (ред.). (2011). *Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI століття. Історичні нариси* (у 2 кн.). К.: Наукова думка, 735 с.

- Снайдер, Т. (2015). *Кровавые земли: Европа между Гитлером и Сталиным*: перевод с английского Л. Зурнаджи. Киев: Дуліби, 583 с.
- Снайдер, Т. (2017). *Чорна земля: Голокост як історія і застереження*: переклад з англійської П. Білак, О. Камишишнікова, Т. Родіонова. К.: Медуза, 394 с.
- Тронько, П.Т. (2005). Внесок народу України в Перемогу над німецько-фашистськими загарбниками. *Краєзнавство*. № 1–4, с. 87–90.
- Урланис, Б.Ц. (1998). *История военных потерь. Людские потери европейских стран в войнах XVII–XX вв. (Историко-статистическое исследование)*. СПб.: Полигон, 558 с.
- Фуллер, Дж. Ф. С. (2006). *Вторая мировая война, 1939–1945. Стратегический и тактический обзор*. М.: АСТ; СПб.: Полигон, 559 с.
- Черчилль, У. (1998). *Вторая мировая война* (в 6 т. Т. 6: Триумф и трагедия). М.: ТЕРРА Книжный клуб, 400 с.
- Эрлихман, В.В. (2004). *Потери народонаселения в XX веке: Справочник*. М.: Издательский дом «Русская панорама», 176 с.

REFERENCES

- Arntts, G. (1957). *Lyudskie poteri vo Vtoroy mirovoy voyne: perevod s nemetskogo L. K. Komolovoy*. (Red. I. N. Sobolev). *Itogi vtoroy mirovoy voyny* [Results of the Second World War]. М.: Izd-vo inostrannoy literaturyi, s. 592–604. [in Russian].
- Artemev, A.P. (1975). *Bratskiy boevoy soyuz narodov SSSR v Velikoy Otechestvennoy voyne* [Fraternal Combat Union of the Peoples of the USSR in the Great Patriotic War]. М.: Mysl, 199 s. [in Russian].
- Cherchill, U. (1998). *Vtoraya mirovaya voyna* [The Second World War] (v 6 t. T. 6: Triumf i tragediya). М.: TERRA Knizhnyiy klub, 400 s. [in Russian].
- Dashichev, V. I. (comps.). (1967). *“Sovershenno sekretno! Tolko dlya komandovaniya!” Strategiya fashistskoy Germanii v voyne protiv SSSR. Dokumenty i materialy* [“Top Secret! For Command Only!” The Strategy of Nazi Germany in the War against the USSR. Documents and Materials]. М.: Voenizdat, 752 s. [in Russian].
- Dubyk, M. (2011). *Materialni zbytky Ukrainy v Druhii svitovii viini* [Material losses of Ukraine in World War II]. (Red. V.A.Smolii). *Ukraina v Druhii svitovii viini: pohliad z XXI st.: istorychni narysy*. (u 2 kn., Kn. 2). К.: Naukova dumka, s. 788. [in Ukrainian].
- Erlhman, V.V. (2004). *Poteri narodonaseleniya v XX veke: Spravochnik* [Population Losses in the 20th Century: A Handbook]. М.: Izdatelskiy dom “Russkaya panorama”, 176 s. [in Russian].
- Fuller, Dzh. F. S. (2006). *Vtoraya mirovaya voyna, 1939–1945. Strategicheskii i takticheskii obzor* [The Second World War, 1939–1945. Strategic and tactical review]. М.: АСТ; СПб.: Полигон, 559 s. [in Russian].
- Gareev, M.A. (ed.). (1995). *Pamyati pavshih. Velikaya Otechestvennaya voyna 1941–1945* [In Memory of the Fallen. The Great Patriotic War 1941–1945]. М.: Bolshaya Rossiyskaya entsiklopediya, 336 s. [in Russian].
- Gart, L. (1976). *Vtoraya mirovaya voyna. Ocherk* [The Second World War. Essay]. М.: Voenizdat, 680 s. [in Russian].
- Grechko, A.A. (ed.). (1977). *Istoriya Vtoroy mirovoy voyny 1939–1945* [History of World War II 1939–1945]. (v 12 t., T. 8). М.: Voenizdat, 536 s. [in Russian].
- Grechko, A.A. (ed.). (1982). *Istoriya Vtoroy mirovoy voyny 1939–1945* [History of World War II 1939–1945]. (v 12 t., T. 12). М.: Voenizdat, 492 s. [in Russian].
- Gromyko, A. (1958a). *Perepiska Predsedatelya Soveta Ministrov SSSR s Prezidentom SShA i Premier-ministrom Velikobritanii vo vremya Velikoy Otechestvennoy voyny 1941–1945 gg.* [Correspondence of the Chairman of the Council of Ministers of the USSR with the President of the United States and the Prime Minister of Great Britain during the Great Patriotic War of 1941–1945]. (v 2 t., T. 1). М.: Gospolitizdat, 408 s. [in Russian].
- Gromyko, A. (1958b). *Perepiska Predsedatelya Soveta Ministrov SSSR s Prezidentom SShA i Premier-ministrom Velikobritanii vo vremya Velikoy Otechestvennoy voyny 1941–1945 gg.* [Correspondence of the Chairman of the Council of Ministers of the USSR with the President of the United States and the Prime Minister of Great Britain during the Great Patriotic War of 1941–1945]. (v 2 t., T. 2). М.: Gospolitizdat, 296 s. [in Russian].
- Harrison, M. (2000). *The Economics of World War II: Six Great Powers in International Comparison*. Cambridge University Press, 307 p. [in English].
- Herasymov, I.O. (ed.). (2000). *Bezsmertia. Knyha Pamiati Ukrainy 1941–1945* [Immortality. The Book of Memory of Ukraine 1941–1945]. К.: Poshukovo-vydavnyche ahenstvo “Knyha Pamiati Ukrainy”, 944 s. [in Ukrainian].

Holubko, V., Hrytsiuk, V., Kryvyziuk, L. & Lysenko, O. (2019). Vid masovykh armii do vidrodzhennia profesiinykh armii (XX – pochatok XXI st.). (Red. L. Voinovych). *Istoriia viin i viiskovoho mystetstva* [History of wars and military art]. (v 3 t., T. 3). Kharkiv: Folio, 783 s. [in Ukrainian].

Hrynevych, V. A. (1995). Ukraintsi u skladi Chervonoï armii: kilkisnyi aspekt pytannia [Ukrainians in the Red Army: the quantitative aspect of the issue]. *Ukraina u Druhii svitovii viini: uroky ta suchasnist: Materialy Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii*. Kyiv, Ukraina, 27–28 zhovtnia 1994 r. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, s. 50–62. [in Ukrainian].

Hrytsiuk, V.M. & Pashynskiy, V.I. (2010). Zakhidna Ukraina u voienno-administratyvnykh reformakh periodu Druhoï svitovoi viiny [Western Ukraine in the military-administrative reforms of the Second World War period]. *Voienna istoriia Halychyny ta Zakarpattia: materialy Vseukrainskoi naukovoï viiskovo-istorychnoi konferentsii*. Lviv, Ukraina, 15 kvitnia 2010 r. K.: NVIMU, s. 373–376. [in Ukrainian].

Hrytsiuk, V.M. & Sydorov, S.V. (2019). Stratehichni, frontovi, armiiski operatsii (do pytannia viiskovoi terminolohii v istorychnykh pratsiakh) [Strategic, frontline, army operations (on the issue of military terminology in historical works)]. *Storinky voiennoi istorii Ukrainy*. Vyp. 21, s. 94–104. [in Ukrainian].

Hrytsiuk, V.M. (2010). *Stratehichni ta frontovi operatsii Velykoi Vitchyznianoi viiny na terytorii Ukrainy* [Strategic and front-line operations of the Great Patriotic War on the territory of Ukraine]. K.: Polihraf. dilnytsia In-tu istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 150 s. [in Ukrainian].

Kentii, A. & Lozyskyi, V. (2005). *Viina bez poshchady i myloserdia: Partyzanskyi rukh u tylu vermakhtu v Ukraini (1941–1944)* [War without mercy and compassion: The partisan movement behind the Wehrmacht in Ukraine (1941–1944)]. K.: Heneza, 408 s. [in Ukrainian].

Kosyk, V. (1992). *Ukraina pid chas Druhoï svitovoi viiny 1938–1945: pereklad z frantsuzkoi R. Osadchuka*. Kyiv; Paryzh; Niu York: UKKA, 729 s. [in Ukrainian].

Kosyk, V. (1993). *Ukraina i Nimechchyna u Druhii svitovii viini* [Ukraine and Germany in World War II]. Lviv, 659 s. [in Ukrainian].

Koval, M. V. (1999). *Ukraina v Druhii svitovii i Velykii Vitchyznianii viinakh (1939–1945)* [Ukraine in the Second World War and the Great Patriotic War (1939–1945)]. K.: Alternatyvy, 335 s. [in Ukrainian].

Krivosheev, G.F., Andronikov, V.M., Burikov, P.D. & Gurkin, V.V. (2009). *Velikaya Otechestvennaya vojna bez grifa sekretnosti. Kniga poter. Novejshee spravochnoe izdanie* [The Great Patriotic War without the secrecy classification. The Book of Losses. The newest reference edition]. M.: Veche, 384 s. [in Russian].

Kucher, V.I., Hrynevych, V.A. & Koval, V.S. (2003). *Ukraina u Druhii svitovii viini (1939–1945)* [Ukraine in World War II (1939–1945)]. (Red. I.F. Kuras). *Politychna istoriia Ukrainy. 20 stolittia* (u 6 t., T. 4). Kyiv: Heneza, 584 s. [in Ukrainian].

Lysenko, O. & Pyliavets, R. (2019). Bytva za Dnipro u Druhii svitovii viini: sproba novoi kontseptualnoi vizii [The Battle of the Dnipro in World War II: An Attempt at a New Conceptual Vision]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 4, s. 88–117. [in Ukrainian].

Lysenko, O.Ye. & Hrytsiuk, V.M. (2013a). Bytva za Dnipro [The Battle of the Dnipro]. *Viche*. № 23, s. 59–61. [in Ukrainian].

Lysenko, O.Ye. & Hrytsiuk, V.M. (2013b). Bytva za Dnipro (zakinchennia) [The Battle of the Dnipro (continuation)]. *Viche*. № 24, s. 2–4. [in Ukrainian].

Lysenko, O.Ye. & Hrytsiuk, V.M. (2014a). Vesnianyi nastup ukrainskykh frontiv [Spring offensive of the Ukrainian fronts]. *Viche*. № 5, s. 36–39. [in Ukrainian].

Lysenko, O.Ye. & Hrytsiuk, V.M. (2014b). Naibilsha voienna operatsiia na ukrainskykh terenakh (do 70-richchia vyhnannia natsyistyskykh okupantiv z Ukrainy) [The largest military operation on Ukrainian territory (to the 70th anniversary of the expulsion of the Nazi occupiers from Ukraine)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 5 (518), s. 4–20. [in Ukrainian].

Lysenko, O.Ye. & Pastushenko, T. V. (2017). Suchasnyi diskurs Druhoï svitovoi viiny kriz pryzmu publikatsii “Ukrainskoho istorychnoho zhurnalu” ostannoho desiatylittia [The modern discourse of World War II through the prism of publications of the “Ukrainian Historical Journal” of the last decade]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 6, s. 140–162. [in Ukrainian].

Lysenko, O.Ye. & Perekhrest, O. H. (2015). Demohrafichni vtraty Ukrainy u roky Druhoï svitovoi viiny [Demographic losses of Ukraine during World War II]. *Arkhyvy Ukrainy*. № 3, s. 8–34. [in Ukrainian].

Lysenko, O.Ye. (2005). Pidsumky Druhoï svitovoi viiny ta Ukraina [The results of World War II and Ukraine]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 6, s. 128–138. [in Ukrainian].

Lysenko, O.Ye. (2006). Pidsumky Druhoi svitovoi viiny ta Ukraina: metodolohichni zavvahy [The Results of World War II and Ukraine: Methodological Notes]. *Storinky voiennoi istorii Ukrainy*. Vyp. 10, Ch. 1, s. 7–13. [in Ukrainian].

Lysenko, O.Ye. (2012). Ukraina v period Druhoi svitovoi viiny: ukrainotsentrychna versiia ta svitovy kontekst [Ukraine during World War II: a Ukrainian-centric version and the global context]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu*. № 35 (248), s. 5–15. [in Ukrainian].

Mihalev, S. N. (2003). *Voennaya strategiya: Podgotovka i vedenie vojn novogo i novejshego vremeni* [Military strategy: Preparation and conduct of wars of modern and contemporary times]. M., Zhukovskij: Kuchkovo pole, 952 s. [in Russian].

Mukovskiy, I. T. & Lysenko, O.Ye. (1996). *Zvytiaha i zhertovnist: Ukraintsi na frontakh Druhoi svitovoi viiny*. K.: Poshukovo-vydavnyche ahentstvo “Knyha pamiaty Ukrainy”, 568 s. [in Ukrainian].

Murray, W. & Millett, A. (2001). *A War To Be Won: Fighting the Second World War*. Academic Trade, 736 p. [in English].

Panchenko, P.P. (ed.). (2005). *Ukraina v polumi viiny. 1941–1945* [Ukraine in the Flames of War. 1941–1945]. K.: Vydavnytstvo «Ukraina», 560 s. [in Ukrainian].

Platonov, S. P. (ed.). (1958). *Vtoraya mirovaya vojna 1939–1945 gg. Voенно-istoricheskij ocherk* [The Second World War 1939–1945. Military-historical essay]. M.: Voenizdat, 931 s. [in Russian].

Platonov, S.P. (red.). (1961). *Strategicheskij ocherk Velikoy Otechestvennoy voynyi 1941–1945 gg.* [Strategic essay on the Great Patriotic War 1941–1945]. M.: Voenizdat, 984 s. [in Russian].

Plokhii, S. (2019). *Yalta. Tsina myru* [Yalta. The Price of the Peace]. Kharkiv: Knyzhkovyi klub “Klub Simeinoho Dozvillia”, 414 s. [in Ukrainian].

Reient, O.P. & Lysenko, O.Ye. (2004). Ukrainske pytannia v period Pershoi i Druhoi svitovoykh voien: sprobа porivnialnoho analizu [The Ukrainian Question during the First and Second World Wars: An Attempt at Comparative Analysis]. *Istoriia Ukrainy. Malovidomi imena, podii, fakty (Zbirnyk statei)*. Vyp. 26, s. 21–37. [in Ukrainian].

Rybakovskiy, L.L. (2001). Velikaya Otechestvennaya: lyudskie poteri Rossii [The Great Patriotic War: Russia's Human Losses]. *Sotsiologicheskije issledovaniya*. № 6, s. 85–95. [in Russian].

Rybakovskiy, L.L. (2010). *Lyudskie poteri SSSR i Rossii v Velikoy otechestvennoy voyne* [Human losses of the USSR and Russia in the Great Patriotic War]. M.: Ekon-Inform, 140 s. [in Russian].

Rybchenko, L.V. (2020). Liudski vtraty Ukrainy u lavakh RSChA pid chas nimetsko-radianskoi viiny [Human losses of Ukraine in the ranks of the Red Army during the German-Soviet War]. *Voенно-istorychnyi visnyk*. № 2 (36), s. 219–235. [in Ukrainian].

Smolii, V.A. (ed.). (2011). *Ukraina v Druhii svitovii viini: pohliad z XXI stolittia. Istorychni narysy* [Ukraine in World War II: A View from the 21st Century. Historical Essays]. (u 2 kn.). K.: Naukova dumka, 735 s. [in Ukrainian].

Snaider, T. (2017). *Chorna zemlia: Holokost yak istoriia i zasterezhennia* [Black Earth: The Holocaust as History and Warning]: pereklad z anhliiskoi P. Bilak, O. Kamysnykova, T. Rodionova. K.: Meduza, 394 s. [in Ukrainian].

Snayder, T. (2015). *Krovavyie zemli: Evropa mezhdru Gitlerom i Stalinyim* [Bloody lands: Europe between Hitler and Stalin]: perevod s angliyskogo L. Zurnadzhi. Kiev: Duliby, 583 s. [in Russian].

Sydorov, S.V. (2010). Operatyvna spadshchyna Chervonoї armii v operatsiiakh na terytorii Ukrainy [The operational legacy of the Red Army in operations on the territory of Ukraine]. *Nauka i tekhnika Povitrianykh Syl Zbroinykh Syl Ukrainy*. № 1 (3), s. 21–27. [in Ukrainian].

Tronko, P.T. (2005). Vnesok narodu Ukrainy v Peremohu nad nimetsko-fashystskymy zaharbnymy [The Contribution of the People of Ukraine to the Victory over the German-fascist invaders]. *Kraieznavstvo*. № 1–4, s. 87–90. [in Ukrainian].

Uralnis, B.Ts. (1998). *Istoriya voennykh poter. Lyudskie poteri evropeyskikh stran v voynakh XVII–XX vv. (Istoriko-statisticheskoe issledovanie)* [History of military casualties. Human losses of European countries in the wars of the 17th–20th centuries (Historical and statistical research)]. SPb.: Poligon, 558 s. [in Russian].

World War II casualties. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/World_War_II_casualties [Accessed: 18.02.2025]. [in English].

Zaharov, M. V. (1968). *Nakanune velikih ispytaniy* [On the eve of great trials]. M.: Voenizdat, 256 s. [in Russian].

Zinchenko, O., Viatrovych, V. & Maiorov, M. (ed.). (2016). *Viina i mif. Nevidoma Druha svitova* [War and Myth. The Unknown World War II]. Kharkiv: Knyzhkovyi Klub «Klub Simeinoho Dozvillia», 272 s. [in Ukrainian].

Oleksandr LYSENKO

*Doctor of Historical Sciences, Professor
Corresponding Member of the NAS of Ukraine
Institute of History of Ukraine NAS of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4003-6433>*

Valerii HRYTSIUK

*Doctor of Historical Sciences, Professor
The National Defence University of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9877-1900>*

Serhii SEHEDA

*Doctor of Historical Sciences, Professor
The National Defence University of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7763-1324>*

**UKRAINE AND THE UNITED NATIONS
IN THE FIGHT AGAINST NAZISM AND FASCISM**

80 years separate us from the most terrible all-out war on planet. While preparing this material for publication, we strive to focus the attention not only of the domestic reader but also to convey to the audience of other countries reliable scientific information about the fate of Ukraine in World War II. The authors set the goal of finding out the place of the Ukrainian factor in the global confrontation of the mid-20th century and the contribution of the Ukrainian people to the victory of the United Nations over the Axis bloc, as a result of which Ukraine, along with other Nations (independent states), became a co-founder of the UN.

The methodological basis of the study is based on the theoretical developments of recognized representatives of modern socio-humanitarian studies and military science, the terminological apparatus established in scientific discourse and interdisciplinary methods of scientific knowledge. The scientific novelty of the study is determined by the author's approaches to the research of the Ukraine's contribution to the fight against Nazism and fascism, the objective recognition of which was granting it the status of a founding member of the United Nations.

During World War II, the territory of Ukraine became the epicenter of the confrontation between Nazi Germany and the Soviet Union. Due to circumstances, Ukrainians found themselves in different warring camps, although the majority of combatants served in the Red Army. Due to hostilities, the occupation regime, deportations and genocide, Ukraine suffered significant human and material losses, the consequences of which were felt in all post-war decades. The construction of the outlines of the future post-war system by the leaders of the "big three" was facilitated by their recognition of the significant contribution of the Ukrainian people to the victorious end of the war. Despite the fact that in the geopolitical strategies of the winners, especially in J. Stalin's one, there was a desire to strengthen its position in the world, the presentation of Ukraine as a full member of the international community (even if only partially formally) should be interpreted as an act of historical justice. This fact disavows Putin's pseudo-historical reminiscences about the exclusive role of Russia in ending the war and contributes to the deconstruction of the Soviet-Russian myth of the "Great Patriotic War" and the related mnemonic practices of "victory".

Keywords: *World War II, Axis powers, Allies, United Nations, anti-Hitler coalition, Ukraine, the final period of the war, victory over Nazism and fascism, scientific discourse.*